

Odras třicetileté války v knihách pověstových textů určených dětským čtenářům

Reflection of the Thirty Years' War in the Books of Legendary Texts intended for Children's Readers

Abstrakt:

Příspěvek vychází z problematiky třicetileté války a jejího odrazu v lidových pověstech Česka. Válečné události v 17. století výrazně zasáhly do života obyvatel a zanechaly v nich nesmazatelné dojmy, které si lidová slovesnost uložila do svých vyprávění. Autoři knih pro děti pověstové příběhy adaptovali a zpřístupnili je tak dětským čtenářům. S událostmi, jež se odehrály před téměř čtyřmi sty lety a jsou zachyceny v některých pověstových příbězích, seznamuje náš příspěvek.

Abstract:

The contribution is based on the issue of the Thirty Years' War and its reflection in the folk tales of Bohemia. The events of the 17th century had a significant impact on the lives of the inhabitants, leaving them indelible impressions that the folk verbs had put into their narratives. With the events that took place almost four hundred years ago and are captured in some storytelling stories, our contribution is introduced.

Klíčová slova: *třicetiletá válka, země Koruny české, pověstové texty*

Key words: *the Thirty Years' War, the Bohemian Crown Lands, the Ruling Texts*

Úvod

Ke dni 8. listopadu 2020 si připomeneme výročí bitvy na Bílé hoře, v níž se střetla stavovská vojska Fridricha Falckého, českého zimního krále, s vojsky císařskými Ferdinanda II. Následné dlouhodobé válečné konflikty těžce poznamenaly život v zemích Koruny české, zejména negativní vliv měla četná tažení armád, při nichž docházelo k drancování, násilnému odvodu potravin a potřeb pro vojska i výpalné. Největším nepřítelem v očích obyvatelstva byli Švédové. K nim se také ponejvíce vztahují pověstové příběhy, v nichž se mísí prvky reálné a nereálné, často i zázračné.

V našem kraji i na okolních místech v Čechách zaznamenáváme události, jež lze zmínit v souvislostech, jež nastaly po vítězství Švédů v bitvě u Breitenfeldu /1631/, kdy se s nimi spojila saská vojska a ti poté společně vtrhli 30. října 1631 dvěma proudy do našeho regionu. Prvý armádní sled se zmocnil již 5. listopadu 1631 Děčína, druhý proud postupoval od Petrovic a přitáhl až k branám města Ústí. Posádka, která čítala 100 mužů jízdy a měla město bránit, uprchla. Město se tak dostalo bez boje do rukou Sasů. Oba proudy se spojily a postupovaly společně po obou březích Labe směrem k Litoměřicům. Přitom vojáci stačili vyplnit a vydrancovat hrad Střekov, obsadit Litoměřice a poté všechna města až po Slaný. 15. listopadu 1631 se vojáci dostali až do Prahy. V následujících měsících proplouvaly po Labi kolem hradu Střekova do Drážďan plné lodi a vory s bohatou kořistí. Bralo se všechno – děla, pušky, staré zbroje, umělecké předměty, nábytek i obrazy.

Znovu se Čechy staly cílem válečného tažení v červenci 1634 a v dubnu 1639. Tentokrát vtáhla do Čech švédská vojska pod velením generála Banéra. Ani jejich výprava se nesetkala

se vstřícností místních obyvatel, zejména poté, když byl hrad Střekov opětovně napaden a zpusťošen, a vojáci zle řádili nejen na něm, ale bezohledně vymáhali výpalné na okolních městech a zámčích, ale také ve vsích a dědinách. Všude rozsévali jen spoušť, vypalovali a drancovali lidská obydlí, země byla vylidněna pohromami, vojenskými odvody, ale také emigrací. Velké množství vesnic lehlo popelem, mnohé už nikdy nepovstaly, obyvatelstvo bylo zdecimováno, a jejich početní stav se díky vraždění i moru povážlivě snížil. Na polích nikdo nepracoval, ležela ladem, uprchlou českou protestantskou šlechtu postupně nahrazovala císařem odměňovaná katolická šlechta ze všech končin Evropy ta uvalila na selský lid robotu a poddanství.¹ Na našem území třicetiletá válka skončila, když padly poslední výstřely v boji Pražanů se švédskými vojáky na Karlově mostě v pátek 30. října 1648.

Pověsti o třicetileté válce

Mnoho vojáků již v průběhu marných bitev v průběhu třicetileté války využívalo každé příležitosti k tomu, aby se válčení zbavili. Krajem táhly hloučky zběhů, ale i nezaměstnaných vojáků a lidí, kteří díky válečným událostem o všechno přišli. Z těch se pak stávali loupežníci, kteří se živili přepadáváním pocestných, lidských obydlí a často jen pro košili či ovci vraždili. V zachovalých vypravováních lidové slovesnosti jsou pověšťové texty o Orontovi, někdejším švédském veliteli, který nejprve pustošil českou krajinu a decimoval obyvatelstvo jako voják a po skončení třicetileté války ve svých zvycích pokračoval dál.

Jedna z pověstí zaznamenala jeho pobyt na Hradě Houska, odkud podnikal vpády do okolních měst, tam loupil a vraždil. Městští radní z blízkého Mělníka vypsali na jeho dopadení odměnu. Celých 100 tolarů. V pověsti se dál vypráví, že prý byl Oront nesmrtelný, protože byl čarodějník, kterého ochraňovala černá slepice. Našel se ale myslivec, který s pomocí kováře, jenž mu ulil čarovnou kouli do ručnice, Oronta zasáhl do hlavy. Ten se svalil mrtev na zem. Ostatní loupežníci z jeho bandy byli pochytáni a po zásluze potrestáni. Puška, s níž byl Oront zastřelen, poté visela v rodině myslivce doma na hřebíku a už nikdy z ní nikdo nevystřelil.²

Z jiné pověsti, se dovídáme, že se v rozvalinách hradu Kokořína krátce po Orontově smrti usadil jiný loupežník. Říkal si Petrovský a se svou bandou přepadal místa v okolních vesnicích. Nikdo nevěděl, kde se skrývají. Jednou se Petrovští, jak se jim říkalo podle jejich velitele, vypravili do osamělého mlýna v Jelenicích u Mělníka. Mlynářští chasníci se ale přepadení ubránili a loupežníci odtáhli s nepořízenou. Petrovský se pak v přestrojení za bohatého měšťana do mlýna vrátil a požádal o ruku mlynářovy dcery. Získal si důvěru jejich rodičů, ale pak dívku v nestřeženém okamžiku unesl. Loupežníci ji uvěznilí v podzemním sklepení a pohrozili jí, že jí useknou ruku za to, že jeden z nich při potyčce v mlýně přišel o ruku. K útěku dívce pomohla stařena, která loupežníkům hospodařila. Dala jí semena hrachu, které cestou trousila, a díky tomu pak ozbrojení měšťané našli tajný vstup do hradu, Petrovské přepadli a pobili.³

Švédové často pátrali po velitelích, kteří stáli v čele vojsk, s nimiž bojovali. Jedna z pověstí z doby třicetileté války vypráví o „hnojném generálovi“. Na straně císařských vojsk, která sváděla za třicetileté války se Švédy urputné boje, stál vévoda z Lauenburgu. Švédové

¹ ZBÍRAL, Jaroslav, *Hrad Střekov u Ústí nad Labem*. Praha: Národní jednota severočeská, 1914. str. 45.

² PAVEL, Josef, *Pověsti českých hradů a zámků*. Praha: nakladatelství Jos. Hokr, nedatováno. str. 223.

³ SEDLÁČEK, August. *Historické pověsti lidu českého*. Praha: Odeon, 1972. str. 272.

ho podezírali, že se podílel na vraždě švédského krále Gustava Adolfa v roce 1632. Ve Verneřicích, jihovýchodně od Děčína, ležel s početnou posádkou v jednom z domů. Švédové tajně v noci císařské přepadli a přemohli. Marně však hledali pána z Lauenburgu. Domnívali se, že se mu podařilo utéct. Ten se ale ukryl v úzké mezeře mezi dvěma domy na verneřickém náměstí. V okapovém žlabu, který pohodlně unesl dospělého člověka, se Lauenberg skrýval bez jídla a pití tři dny. Když Švédové odtáhli a ve městě zůstala jen malá posádka, jeden z obyvatel ho položil na hnojný vůz, navršil na něj hnůj a slámu a vezl ho na pole. Švédské hlídky povoz sice několikrát zastavily, ale nechaly vůz jet dál. Vévoda byl bohatý a na svého zachránce nezapomněl, po čase mu poslal tučnou odměnu. Sám v té době vlastnil v Čechách několik panství Ostrov, Kácov, Buštěhrad a panství Zákupské, které vyženil, Do Verneřic se už ale nikdy nevrátil, vysloužil si tam totiž přízvisko „hnojný generál“.⁴

Rýnovice, které jsou dnes součástí Jablonce nad Nisou, v době třicetileté války trpěly požáry a pohyby švédských vojsk. Obyvatelé před okradáním a pronásledováním utíkali do lesů, aby tam ve zdraví přečkali, než švédští vojáci odtáhnou. V Rýnovicích zůstal se svojí rodinou jeden místní hospodář. Jednoho dne přijeli do vesnice Švédové zabavit krmení pro své koně. Velitel eskadrony si všiml hospodářovy dcery a přikázal mu, aby ji přivezl i se senem do švédského tábora. Hospodář ale neposlechl, a když Švéd zjistil, že dceru do ležení nepřivezl, skočil na koně a ujížděl zpět k Rýnovcům. Cestou ho však přepadli a zabili rýnovičtí mladíci. Jeho tělo zakopali a utekli i s hospodářovou dcerou do lesa. Švédové se ale krutě pomstili, celou vesnici vypálili, a když se po skončení války vraceli domů, jeden mezi nimi chyběl. Švédský velitel eskadrony zůstal pochován na kraji lesa u Rýnovic a leží tam prý dosud.⁵

Švédští vojáci se k dívkám a ženám za třicetileté války dobře nechovali. Často jim ubližovali, unášeli je a pro neposlušnost zabíjeli. Jedna z pověstí vypráví o smutném osudu jedné takové dívky, kterou pán z Doupova, než se přidal ke Švédům, miloval. Dívka ho odmítla a vstoupila do kláštera v Doksanech. Byla to prý ona, která podle pověsti zachránila nedaleké město Litoměřice před jeho zmarem. Vypráví se, že jednoho dne vezl pán z Doupova do Litoměřic dopis od švédského generála Banéra jeho manželce. Chtěl se při té příležitosti přesvědčit, zda jeho milovaná ještě žije, ale řádové sestry ho za brány kláštera nevpustily. Doupovský pán s nepořízenou odjel, ale pak ho vojenské povinnosti po nějaké době opět zavály do Litoměřic. Generál Banér se rozhodl, že město opustí, a poručil svým vojákům, aby Litoměřice vypálili. Měšťané prosili, aby jim neničil domovy, ale generál stál na svém. Pak se objevila generálova manželka, kterou doprovázela jeptiška v řeholním šatu. Bíle oděná panna poklekla před Banéra a prosila o záchranu města. Generál se smíloval a Litoměřice byly zachráněny. Když druhý den pán z Doupova opouštěl město, klinkal v klášteře umíráček, ohlašující poslední hodinku jeho milé.⁶

Na Litoměřicku za třicetileté války leželi císařští vojáci ve velkém táboře pod vedením generála Kronera. Vypráví se v jedné z pověstí, že se generál obával přesily švédských vojáků, a proto se vydal sám obhlédnout situaci v okolí Zahořan. Ale po Švédech nebylo vidu ani slechu. Vrátil se zpět, ale nemohl usnout. Vtom zaslechl z noční tmy kohoutí kokrhání.

⁴ DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1977. str. 160.

Ilustrované pověsti z okolí velkobřezenského, ZŠ ve Velkém Březně, 1998. str. 41.

⁵ MIKOLÁŠEK, Vladimír. *Ďáblův doktor*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1987. str. 175.

⁶ HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1979. str. 97.

Vrtalo mu to hlavou a tak dal povel, aby se vojáci připravili na útok. Tušení ho nezklamalo. Švédové v noci přešli Labe a chystali se k bitvě. Císařští jejich útok odrazili. Dnes stojí v Zahořanech kostel Nejsvětější Trojice, který dal generál Kroner postavit na oslavu svého vítězství nad Švédy. Po skončení třicetileté války se v Zahořanech usadil a na věžičku kostela dal umístit plechového kohoutka.⁷

V době válek, nejen té třicetileté, hrozilo největší nebezpečí prostým lidem, ale švédští vojáci měli záslusk i na zvony. Když vtáhli do severních Čech, hrozilo kostelu ve Vratislavicích, že ho Švédové připraví o zvon. Proto se vratislavští rozhodli, že zvon ukryjí, aby nebyl roztaven na výrobu zbraní. Starosta a kostelník nechali jedné tmavé noci zvon z věže kostela sejmut, naložit na vůz a odvézt. Nikdo kromě nich nevěděl, kde je úkryt, v němž je zvon zakopán. Když se Švédové začali po ztraceném zvonu shánět a zjistili, že je pryč, začali vyslychat starostu. Ten nic nepřiznal, tak ho i s kostelníkem zabili. Domy ve Vratislavicích jeden po druhém vypálili, ale kde je zvon ukrytý, nezjistili. Třicetiletá válka skončila, lidé začali hledat kostelní zvon, ale nikdo nevěděl, kam ho starosta s kostelníkem zakopali. Zvon leží v zemi dosud. Prý se nalezne, až zavládne na světě mír.⁸

Jiný pověstový příběh s motivem zvonice, tentokrát veselejší, se vyprávěl ve vesničce Hředle na Rakovnicku. Tam se prý místní rozhodli, že si pro svůj kostel opatří nový zvon. Když ho táhli po lešení vzhůru do zvonice, zvon prý duněl, bučel a bručel, až se začali lidé pošklebovat, že to zní, jako kdyby táhli na věž býka. Krátce na to se ve vesnici objevili Švédové a přihnali s sebou stádo skotu, které zrekvírovali v okolních vesnicích. Jeden soused si pro sebe vyhlédl ve stádě pěkného býčka, ukradl ho a schoval do zvonice kostela. Býček se žalostně ozýval, Švédové ho brzy našli a odvedli. Zlodějského souseda za krádež přísně potrestali. Po této příhodě se lidé v celém okolí začali hředelským posmívat a místo pozdravu je zdravili zabučením a vesnici začali říkat Bručánov. Podle jiného pověstového vyprávění si do zvonice schoval starosta vlastního obecního býka, aby ho Švédové nezrekvírovali. Ten tam prý tak žalostně bučel, že se Švédům prozradil, a tentokrát byl potrestán sám starosta.⁹

V jedné z pověstí z doby třicetileté války se vypráví o pokladu, který zde v panice zanechali Švédové. Když při svém tažení procházeli vesnicemi, vylidněnými kvůli moru, dostali z té nemoci takový strach, že prý někde pod Levínským Sedlem zakopali svou válečnou pokladnu plnou zlatáků, a dali se na ústup. Jeden chalupník z nedaleké vesnice pokladnu našel a za zlatáky ze švédské válečné pokladnice si koupil hospodářství.¹⁰

V místech, kde později vznikla obec Rybníště, se prý jedné samotě říkalo U Švéda. I z jiných míst v Čechách se pověsti zmiňují o Švédech, kteří z různých důvodů a za různých okolností, či díky podivným náhodám zůstali po skončení třicetileté války v Čechách. V jedné chalupě v jižní části Šluknovského výběžku žil starý muž se svou vnučkou. Zůstali sami, když nejprve otce dívky odvedli do císařského vojska a pak brzy nato zemřela i její matka. Jednoho dne našla dívka na louce u lesa ležet v krvi cizího vojáka. Byl to švédský důstojník, který zřejmě spadl z koně a poranil si hlavu. Stařec ho s vnučkou ošetřili a voják se pomalu začal uzdravovat. Občas v horečkách něco vykřikoval švédsky a německy, paměť se mu ale

⁷ HULPACH, Vladimír. *Ústecko. Báje a pověsti z Čech a Moravy*. Praha: Libri, 2002, ISBN 80-7277-083-7. str. 98.

⁸ MIKOLÁŠEK, Vladimír. *Ďáblův doktor*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1987. str. 165.

⁹ HULPACH, Vladimír. *Kouzelné dudý*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1985. str. 106.

¹⁰ HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1979. str. 111.

nevracela. Po nějakém čase našli švédský voják a dívka v sobě zalíbení, byla tichá svatba a po čase se jim narodil synáček. Hedvábná vojáková košile se časem rozpadla, kord zavěšený na stěně zrezivěl a ze švédského vojáka se stal prostý sedlák.¹¹

Město Šluknov zmiňuje ještě jedno pověst'ové vypravování. Městu se zpočátku dařilo vyhnout se válečným útrapám, když však místní konšelé viděli hořet nedaleký Rumburk, zrodila se myšlenka, jak uchránit město před Švédy. Poradily si šluknovské ženy. Ušily červené vojenské kabátce, které tenkrát nosili císařští vojáci, opatřily si vidle, motyky, kosy, sekery, ale i měděné či cínové nádoby, zrcadla a sklo, prostě vše, co se na slunci co nejvíce blyštělo. Vše pobraly, a vydaly se na nedaleký vrch Počin. Tam zapálily ohně, postavily domnělé stáže ve vojenských kabátcích a rozvěsily blýskavé nádoby. Když přitáhli Švédové, uviděl jejich velitel, že se v dálce na kopci něco děje. Z vojenských ohňů stoupal dým, leskly se zbraně a císařské stráže v červených kabátcích chodily kolem tábora. Švédský velitel se dlouho nerozmýšlel a dal své jednotce povel k ústupu. Takové přesile nepřítel se přece nemůže postavit. Šluknovu se ale hrůzy války nakonec stejně nevyhnuly. Ještě mnohokrát poznali šluknovští, co válka obnáší. Rekvizice, loupení, požáry a vraždění.¹²

Pověsti z doby třicetileté války, které se dotýkají okolí Ústí nad Labem, zmiňují nejčastěji vesnice, v nichž během válečných útrap císařští a švédští vojáci pobývali. Zubrnickým údolím měli za třicetileté války procházet vojenské houfy Švédů. Jednou mířily od Labe vzhůru do Zubrnice, kde se měla odehrát bitva s císařskými jednotkami. Císařští vojáci se usadili na Týnišťském kopci na hřbitově a začali dolů Švédy ostřelovat děly. Přitom zcela zničili mlýn, který ležel mezi nimi. Když po válce stavěli na stejném místě nový mlýn, nacházeli lidé místy železné koule, které tu po Švédech zůstaly.

Morové časy za třicetileté války zůstaly zachovány v několika pověst'ových textech. Dochovala se historka, že obyvatelé Knínic v době moru za třicetileté války nesměli být pochováni na zubrnickém hřbitově, protože při jednom pohřbu mrtvého cestou ztratili. Museli si založit jiný hřbitov, ale občas prý mrtvé pohřbívali i do jednoho pole u knínického kopce. Pak tam prý v noci strašilo. Vlastní hřbitov si museli zřídit za morových časů i lidé z Němčí. Dříve pochovávali své mrtvé v Probošově. Později si zřídili vlastní hřbitov u sochy, která stála na cestě do Čeřeniště. Obyvatelstvo Němčí tehdy zcela na následky moru vymřelo. Pověst dále vypráví, že Němčí dnes stojí na jiném místě než dříve. Tam, kde se dnes říká „U staré vesnice“, mělo být to morové Němčí. V Libouchci byl také mor. Brzy vymřelo téměř půl vesnice. V jedné chalupě zůstala na živu samotná stará žena. Vyprávělo se, že spatřila malého šedivého mužička, který nahlédl do světnice jejího stavení. Stařenka měla tomu mužičkovi říct: „Chceš se podívat, koho si máš ještě vzít?“ Ten beze slova zmizel a stará žena morovou nákazu přežila. Po té velké třicetileté válce byl mor i v Moravanech. Lidé si vyprávěli, že to bylo strašná doba, umírající lidé padali na veřejných cestách na zem. Všichni ve vesnici zemřeli, jen jeden muž přežil. Pak byl na tom místě postaven na památku těch strašlivých časů morový kříž.¹³

A ještě jedna připomínka z doby třicetileté války tentokrát z německých pověstí. Mezi Srbicemi a Soběchleby stál na modlanském území jeden, asi 3 a půl metru vysoký, z cihel

¹¹ NEČÁSEK, František. *Rumburský skrojek pohádek, pověstí a příběhů*. Praha: SKN, 1963. str. 40.

¹² HULPACH, Vladimír. *Ústecko. Báje a pověsti z Čech a Moravy*. Praha: Libri, 2002, ISBN 80-7277-083-7. str. 95.

¹³ HÜBNER, Rudolf. *Vlastivěda – Heimatskunde, kraje ústeckého*, 2. díl – Sagen. 1929.

postavený čtyřhranný památný sloup. Na jeho severní straně byla připevněná pískovcová deska s tímto nápisem:

AGOP (Andenken...

SAR (Jahr)

1646

O sloupu se vypráví, že na počátku třicetileté války vyprovázal jeden hospodář z okolí Chlumce svého syna, který studoval v Praze, až k této vyvýšenině. U ní se spolu rozloučili a otec pak už svého syna nikdy neviděl. Během válečných událostí se někde ve světě ztratil. Zřejmě se stal obětí zmatků, které v té době panovaly. Když se smutný otec svého syna nedočkal, nechal později na místě jejich posledního rozloučení postavit zmiňovaný sloup, aby tak připomínal památku jeho ztraceného syna.

Připomínat třicetiletou válku a nezmínit se také o fextech,¹⁴ by byl náš příspěvek o válečných událostech v pověstových textech, neúplný. V lidových pověstech byli často zmiňováni fextové-muži, kteří prý byli obdařeni zvláštními kouzelnými vlastnostmi. Nic je nemohlo připravit o život, žádná kulka jim nemohla ublížit, dokonce se prý od fexta odrazila a zabila toho, kdo kulku vypálil. Říkalo se, že svoji výjimečnost získali díky nějakému svému zlému skutku, kterého se dopustili. Nesmrtelnost pak byl trest, kterým si vinu za své provinění měli odpykat. V pověstovém příběhu o fextech je zaznamenáno, že prý jeden mládenec zastřelil svou milou, protože se domníval, že je mu nevěrná. Když zjistil, že se mýlil, chtěl se zastřelit, ale kulka se od něj odrazila a skutálela se mu k nohám. Stal se fextem. Když vypukla třicetiletá válka, došli až k vesnici, kde mládenec-fext žil, švédští jízdní kyrysníci. Fext pásl na louce dobytek, a když je uviděl, běžel lidi z vesnice varovat. Všichni utekli do blízkého lesa, jen fext zůstal. Švédové chtěli, aby jim řekl, kam se všichni schovali a pohrozili mu, že když jim to neřekne, zastřelí ho. Ale fext mlčel a jen se po Švédech díval. Ti do něj začali pálit ze svých bambitek, ale mládenec stál nezraněný dál. Naopak, několik okolo stojících švédských vojáků se válelo s prostřelenou hrudí na zemi. Švédové poznali, že před nimi stojí fext, naskákali na koně a ujížděli pryč. Když se pak chtěli vesničané mládenci odměnit za svou záchranu, poprosil je, aby nabili jednu z bambitek knoflíkem ze švédského kabátce a zastřelili ho. Stalo se, fext se skácel k zemi a před očima vesničanů se jeho tělo rozpadlo v hromádku popela. A to je jedna z podivných pověstí o fextech.¹⁵

Příběhy vyprávěné v pověstech z doby třicetileté války jsou částečně pravdivé, ale je v nich také kus lidové fantazie. Jaká byla doba, v níž žili lidé v době třicetileté války? V jednom ze zápisů kroniky rodiny Salhausenů, kteří vlastnili v té době rozsáhlé pozemky na Svádovsku nedaleko Ústí nad Labem, z doby, kdy v roce 1631 vtrhl poprvé na Svádovsko švédský král Gustav Adolf se svým vojskem a Sasy, rodový salhausenský kronikář o tom napsal: „*Obrátili celý svárovský statek v trosky, uloupili koně, skot, ovce a jiný dobytek, vyplundrovali stodoly i vinné sklepy a odvlékli s sebou i všechn majetek.*“ V roce 1634

¹⁴ Fext (též fekst či fest, asi z německého *fest*, pevný, podle nezranitelnosti) je lidové označení pro člověka, jehož ostatky se po smrti nerozložily, jen seschly a setrávaly v neporušené podobě. Lidová slovesnost často fextům připisovala nadpřirozené schopnosti, kterými měli disponovat již za svého života, zpravidla to byla nezranitelnost. Pověsti o fextech pocházely obvykle z Rychnovska a okolí. Na Vambersku se označení používá i v přeneseném smyslu pro osoby, kterým se rychle hojí rány, snadno překonávají nemoci, dožívají se vysokého věku, tedy jako synonymum pro běžnější označení *nezmar*. Dostupné z [www: https://cs.wikipedia.org/wiki/Fext](https://cs.wikipedia.org/wiki/Fext). [cit. 12.11.2019]

¹⁵ KRATOCHVÍL, Miloš, V. *Báje a pověsti z Čech*. Praha: SNDK, 1959. str. 117.

přitáhli Švédové podruhé. Ve Svádově srovnali se zemí zámek a jiné budovy, stodoly i sýpky, stáje i chlévy. Popelem lehly i obce Březí, Budov, Kojetice a Malečov. Pokud nebyli obyvatelé povražďeni, umírali v lesích hladem a nemocemi. Nepřítel ležel v kraji dlouho, vojáci odtáhli až v květnu následujícího roku.¹⁶

Jiná situace byla ve frýdlantském kraji, v době třicetileté války patřila rozsáhlá území Albrechtu z Valdštejna, jednomu z našich nejschopnějších vojevůdců. Kraji se válečné útrapy vyhnuly, dokonce se o ní mluvilo jako o „šťastné zemi“, přesto zůstal z té dávné doby na frýdlantské zámku zachován nápis, který tam prý zanechal jeden Švéd: „Mír je silnější než válka.“

Závěr

V našem příspěvku jsme se zaměřili na pověstové texty, které připomínají události, ke kterým došlo na našem území v období třicetileté války. Využili jsme několika publikací dětské četby, v nichž autoři ve svých autorských adaptacích pověstové příběhy z doby třicetileté války vypravují. Přáli bychom si, aby náš příspěvek motivoval učitele základních škol a aby jej v rámci výuky na 1. stupni základní školy s blížícím výročím využili v hodinách literární výchovy a vlastivědy.

Literatura:

- BORSKÁ, Helena. *Ústí nad Labem, poznámky k historii města a okolí*. Ústí n. L.: SPOLCHEMIE, 2003. ISBN 80-902991-2-1.
- ČORNEJ, Petr a kol. *Dějiny zemí Koruny české I*. Praha: Paseka, 1989. ISBN 80-7185-163-9.
- DVOŘÁKOVÁ, Dagmar. *Zlaté listí*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1977.
- HÜBNER, Rudolf. *Vlastivěda – Heimatskunde, kraje ústeckého, 2. díl – Sagen*. 1929.
- HULPACH, Vladimír. *Zlatá kvočna*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1979.
- Ilustrované pověsti z okolí velkobřezenského, ZŠ ve Velkém Březně, 1998.
- KRATOCHVÍL, Miloš, V. *Báje a pověsti z Čech*. Praha: SNDK, 1959.
- MIKOLÁŠEK, Vladimír. *Ďáblův doktor*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1987.
- SEDLÁČEK, August. *Historické pověsti lidu českého*. Praha: Odeon, 1972.
- ZBÍRAL, Jaroslav, *Hrad Střekov u Ústí nad Labem*. Praha: Národní jednota severočeská, 1914.

---

¹⁶ BORSKÁ, Helena. *Ústí nad Labem, poznámky k historii města a okolí*. Ústí n. L.: SPOLCHEMIE, 2003. ISBN 80-902991-2-1. str. 158.